

VLNA — SUROVINOVÁ ZÁKLADNA MORAVSKÉHO A SLEZSKÉHO VLNAŘSTVÍ

Na Moravě a v Rakouském Slezsku bylo vlnářství velmi rozšířeno. Soukeníci, cajkaři a v průběhu 18. století tkalci spotřebovali množství vlny. Vlnářské manufaktury, kloboučníci a puněocháři pracovali taktéž z vlny, takže v moravskoslezském prostředí byla vlna jednou z nejhledanějších surovin. Dostatek vlny byl existenční podmínkou pro všechna vlnu zpracovávající řemesla a manufaktury. Důležitým faktorem pro každé výrobní odvětví byla dostačující surovinová základna, pokud možno v nejbližší blízkosti řemeslných a manufakturních středisek. V období feudálního rozdrobení tvořily místní surovinové zdroje předpoklad toho kterého výrobního odvětví. Dovozy surovin ze vzdálenějších oblastí bránily časté celní a mýtní poplatky, jež zdražovaly suroviny do té míry, že hotové zboží bylo pak příliš drahé a nesnadno se prodávalo. Surovinová základna moravského vlnářství musela být o to rozsáhlejší, že šlo o obor velmi rozšířený.

V moravskoslezském prostoru se chovala početná stáda ovcí. Lze říci, že odpradávná byly součástí každého venkovského hospodářství a jeho živočišné výroby ovce. Bylo možno je snadno živit pasením na neobdělané půdě a na úhorech. Výnos z ovčích stád, ať již šlo o vlnu, maso, či sýr, byl značný. Toto odvětví dobytčářství neztratilo na důležitosti ani v 17.—18. století. S rozmachem vlnářství, zvláště od poloviny 18. století, bylo chovatelství ovcí ještě přitažlivější, protože bylo výnosné. Zatímco domácí produkce lnu kryla plně potřebu moravského a slezského plátenictví a ještě velké množství příze se vyváželo do zahraničí, domácí produkce vlny nestačila uspokojit potřeby soukeníků a ostatních řemeslníků. Podle statistických údajů z počátku 18. století bylo na Moravě v 5 krajích (mimo kraj brněnský), okolo 200 000 ovcí.¹ Ovce chovali poddaní hospodáři a velká stáda byla zpra-

¹ SAB, Gub. S-450. V krajích byl tento počet ovcí:

olomoucký	— 31 344
přerovský	— 32 130
znojemský	— 62 837
jihlavský	— 15 714
hradištský	— 58 295

vidla také u každého vrchnostenského dvora. Výše uvedené statistické zprávy nerozlišují obě tyto skupiny, totiž ovce v majetku poddaných a feudálů. Na základě pozdějších údajů lze však analogicky usuzovat, že poddaným náležela aspoň $\frac{1}{3}$ všech ovcí.² V roce 1752 se chovalo na moravských feudálních majetcích, jakož i na poddanských hospodářstvích, toto množství ovcí:³

<i>kraj</i>	<i>počet ovcí poddanských</i>	<i>počet ovcí vrchnostenských</i>
olomoucký	42 301	62 785
přerovský	49 180	41 496
brněnský	63 996	118 212
jihlavský	8 062	112 059
znojemský	34 242	75 296
hradištský	43 573	69 138
celkem	241 354	478 986

Na Moravě tedy bylo celkem 720 340 kusů ovcí. Veliký rozdíl mezi údaji z počátku 18. století a z roku 1752 lze vysvětlit několika příčinami. Statistika z počátku století byla zhotovena za účelem daňovým. Lze tudíž mít zato, že čísla jsou daleko nižší, než byl skutečný stav ovčích stád.⁴ Na konci 17. a počátkem 18. století bylo na Moravě několik epidemií, jimiž byla ovčí stáda decimována. V průběhu pěti desetiletí se pravděpodobně chov ovcí rozšířil, takže údaje z roku 1752 nebudou nijak nadsazené.

O ovce poddaných a stejně o ovčí stáda z vrchnostenských dvorů se starali o v č á c i. Jako ostatní řemeslníci byli také ovčáci od počátku 18. století sdruženi v cechy s obdobnými pravidly, jaká známe z jiných řemesel. Ovčácké cechy sdružovaly zpravidla všechny členy z kraje. Např. v Kyjově byli inkorporováni ovčáci z kraje hradištského, v Olomouci měli cech ovčáci z kraje olomouckého a přerovského.⁵ Obdobně tomu bylo v ostatních krajích.⁶ O stáda se starali ovčáčtí mistři s tovaryši a učni. Na některých panstvích, kde byla početná stáda, bylo více ovčáků.⁷ Patrimoniální úřady svěřovaly ovčáckým mistrům správu stád svých i poddaných za jistý roční

² Srovn. následující poznámku.

³ SAB, Gub. W-22-10. Seznam ovcí na Moravě z roku 1752.

⁴ Tamtéž, Gub. S-450. Soupis ovcí byl pořizen na základě císařského přípisu ze 6. února 1703. Podle něho se vyměřoval poplatek ovčákům starajícím se o ovčí stáda.

⁵ Tamtéž, Z-16-3a. Přípis kyjovské městské rady z 30. září 1734. Kyjovský cech měl 47 členů. Olomoucký ovčácký cech byl mnohem početnější — měl 136 členů.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž, S-450. Velká stáda byla počátkem 18. stol. např. na panství moravskokrumlovském, kde bylo přes 6000 ovcí; telečské mělo 3200 ovcí, napajedelské 6000, uherskohradištské přes 6000 atd.

poplatek. Ovčák byl povinen pečovat o ovce hlavně v létě v době pastvy. Jeho starostí byla také stříž a zpracování mléka.⁸

Produkce vlny i při rozsáhlém chovu ovcí nestačila ani na Moravě a o nic lepší situace nebyla ve Slezsku. Ze Slezska nemáme zpráv o počtu ovcí, ale vrchnosti a poddaní tam rovněž chovali velká ovčí stáda. První přesnější údaje o produkci vlny v celozemském měřítku pro Moravu jsou až z poloviny 18. století. V roce 1752 bylo získáno celkem 7571 ct. 52 lb. vlny. Na jednotlivé kraje připadalo toto množství jednotřížní a dvoustrížní vlny.⁹

Vlna jednotřížní

<i>kraj</i>	<i>centnýřů</i>	<i>liber</i>
olomoucký	34	29,5
přerovský	99	52 ³ / ₄
brněnský	109	5 ³ / ₄
jihlavský	4	49
znojemský	102	71
hradištský	135	86

Vlna dvojstrížní — letní stříž

<i>kraj</i>	<i>centnýřů</i>	<i>liber</i>
olomoucký	475	26
přerovský	373	78
brněnský	1019	70
jihlavský	253	92
znojemský	682	57
hradištský	542	49

Vlna dvojstrížní — zimní stříž

<i>kraj</i>	<i>centnýřů</i>	<i>liber</i>
olomoucký	536	30
přerovský	427	67,5
brněnský	1095	20
jihlavský	289	91,25
znojemský	745	53
hradištský	643	31

Podle kalkulací státních úřadů činila však celková spotřeba vlny na Moravě v roce 1752 okolo 28 096 centnýřů.¹⁰ To znamená, že domácí produkce

⁸ Tamtéž.

⁹ Tamtéž, W-22-10. Produkce vlny na Moravě za rok 1752.

¹⁰ Tamtéž.

kryla spotřebu pouze z jedné čtvrtiny. Ostatní vlnu, plné tři čtvrtiny, bylo nutno dovážet ze sousedních zemí. Převážnou část vlny zpracovali soukeníci, kdežto ostatní výrobci, punčocháři, kloboučníci aj., participovali na celkové sumě pouze malým podílem.¹¹

Doklady o produkci a spotřebě vlny z dalších let potvrzují vcelku poměr, jak jej přinášejí statistiky z roku 1752. Tak v roce 1759 bylo získáno 6892 ct. domácí vlny, v roce 1760 okolo 7113 ct. a v roce 1761 více než 7662 ct. Z poddanských stád se ročně získávalo průměrně 2000 ct.¹² Pro rok 1762 počítaly státní orgány se spotřebou 24 168 ct. vlny, při čemž se na tento rok předvíдалa produkce okolo 7000 ct. z domácích zdrojů. Tedy surovina získaná v zemi kryla spotřebu zase jen o něco více než z jedné čtvrtiny. Na rok 1764 byla však kalkulace spotřeby vlny mnohem vyšší. Udávala se číslem okolo 47 000 ct. Z toho pro soukeníky a cajkaře připadalo více než 42 000 ct. Domácí vlny se mělo získat zhruba stejně jako v předcházejících letech, totiž okolo 7000 ct.¹³

Vlastní surovinové zdroje nejenže kryly požadavky vlnářské výroby pouze z menší části, ale domácí vlna nebyla ani po stránce kvalitativní zcela vyhovující. Většina ovčích stád dávala pouze dvojstřížní vlnu, hodící se jen k výrobě hrubších suken. Soukeníci jí užívali zpravidla spolu s vlnou uherskou, slezskou a polskou k výrobě některých středně kvalitních tkanin. Od poloviny 18. století se státní orgány pokoušely působit na zlepšení chovu ovcí. Měly zároveň v úmyslu zvýšit produkci vlny ve všech zemích monarchie, zejména na Moravě, kde bylo vlnářství co do kvantity největší. Stejně jako v mnoha jiných úsecích průmyslové výroby, také ve vlnářství šlo při takových akcích o zabezpečení surovin z místních zdrojů. V průběhu 2. poloviny 18. stol. se setkáváme s mnoha snahami tak či onak inspirovanými státem, jež měly jednak zušlechtit chov ovcí, aby poskytoval vlnu lepších jakostí, jednak rozšířit toto odvětví dobytčářství a zajišťovat řemeslníkům a manufakturám lacinou surovinu. Jednou z forem, jichž užíval stát ve snaze zlepšit chovatelství ovcí, bylo vydávání instrukcí a naučení zejména pro úředníky patrimoniálních úřadů. Např. v roce 1775 byl vydán péčí moravského gubernia spisek, v němž se doporučovaly nejlepší způsoby k ošetřování ovcí,

¹¹ Tamtéž. Kloboučníci spotřebovali 959 ct. a punčocháři 1954 ct. vlny.

¹² Tamtéž, W-22-1d. Tabulka o produkci vlny v letech 1759—1761.

¹³ SAB, Kom. kons. 1764-P3. Na rok 1763 byla spotřeba vlny odhadována na 28 126 ct. 42 liber. Podle krajů byla rozdělena takto:

hradištský	— 937 ct. 65 lb.	olomoucký	— 2 296 ct. 43 lb.
jihlavský	— 10 261 ct. 64 lb.	přerovský	— 11 645 ct. 80 lb.
znojenský	— 164 ct. —	brněnský	— 2 820 ct. 50 lb.

Tamtéž, Kom. kons. 1761-T14. Zdá se, že k podstatnému zvýšení spotřeby vlny v roce 1764 přispěla konjunktura po skončení sedmileté války.

aby dávaly kvalitní vlnu.¹⁴ Ze státních prostředků byly kupovány cizí druhy chovných ovcí a dodávány zájemcům, převážně feudálům, kteří měli zájem o zušlechtění svých stád. V roce 1771 poskytl stát moravským feudálům 38 ovcí paduánského chovu.¹⁵ Na státní náklady byla zřízena také šlechtitelská stanice v Rakousích, jejímž úkolem bylo obnovovat ovčí stáda hodnotnými plemeny.¹⁶

Významný podíl při zlepšení chovu ovcí měly tzv. *zemědělské společnosti*, jež se staraly o povznesení zemědělské výroby po všech stránkách. Na Moravě a ve Slezsku vyšlo péčí moravskoslezské zemědělské společnosti několik poučení o chovu ovcí. S lepšími metodami ošetřování a krmení byli seznamováni úředníci na panstvích i venkovští hospodáři. Majitelé velkých pozemků byli nabádáni, aby rozšířili svá stáda a věnovali chovu ovcí větší pozornost.¹⁷

Stoupající poptávka po vlně, především kvalitní, pro domácí, rychle se šířící manufaktury i pro početné soukeníky a cajkaře, byla příčinou, proč si někteří feudálové počali ve zvýšené míře všimát ovčích stád. Zisky za vlnu byly pobídkou, aby si opatřovali výnosnější plemena a zařídili pečlivější ošetření a lepší krmení. Např. v 70. letech 18. století byla na lichtenštejnských moravských panstvích zavedena stáda ovcí s hnědou vlnou.¹⁸ Na dalších feudálních statcích se šířila ovčí plemena dovezená z Itálie, ze Španělska a Makedonie. Značných úspěchů dosáhli v tom směru na panství náměštském, jaroměřickém, strážnickém a ve Slezsku na panství Lichnovského na Hradci a na panství karvinském. Tato panství dodávala domácím výrobcům kvalitní vlnu rovnající se vlně zahraniční.¹⁹ Jestliže se chov ovcí v průběhu 2. poloviny 18. století zlepšil aspoň na některých feudálních majetcích, ovčí stáda poddaných pozůstávala stále jen z plemen méně výnosných. Poddaní hospodáři neměli prostředků, aby si koupili drahé plemenné ovce. Nemohli zajistit pro svůj dobytek ani lepší ustájení na zimu, ani dostatek krmiva. Výnosy nebyly proto velké a kvalita vlny byla špatná. A tak dobrou vlnu dodávala pouze některá panství. V zaostávání poddaných hospodářství, konkrétně při chovu ovcí, projevil se jako brzdicí faktor

¹⁴ Tamtéž, Kom. kons. 1769-S7. Spis měl název „*Unterricht, wie die Schaafe im Margrafthum Mähren durch gute Pflege zur vollkommensten Art gebracht und bey solcher erhalten werden können*“, Brno 1775.

¹⁵ Tamtéž, přípis dvorské komerční rady z 9. prosince 1771. Na statky hr. Kounice přišlo 16 ovcí, hr. Harracha 8, hr. Blümegena 8 a bar. Petraše 6.

¹⁶ Tamtéž, císařský přípis, Vídeň 17. srpna 1772.

¹⁷ Srovn. práci Ch. D'Elverta, *Geschichte der k. k. mähr.-schles. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde mit Rücksicht auf die bezüglichen Cultur-Verhältnisse Mährens und Oesterr. Schlesiens*, Brno 1870.

¹⁸ D'Elvert, c. d., str. 67.

¹⁹ Tamtéž, str. 82n.

feudální společenský řád dusící výrobní síly v zemědělské výrobě. Bylo již řečeno, že s rozvojem řemeslného a manufakturního vlnářství se zvýšila v průběhu 18. stol. poptávka po vlně a její spotřeba. Ovšem domácí produkce vlny nijak pronikavě nevzrostla. Podle dochovaných zpráv bylo na Moravě a ve Slezsku v roce 1798 celkem 637 000 ovcí, tedy podstatně méně, než bylo v roce 1752 pouze na Moravě.²⁰ Je zajímavé si všimnout, jak který kraj měl silný chov tohoto dobytka.

<i>kraj</i>	<i>počet ovcí</i>
olomoucký	63 576
brněnský	155 311
přerovský	67 842
znojemský	104 806
jihlavský	53 550
hradištský	101 066
opavský	67 871
těšínský	27 415

V čele, co do počtu, byly kraje brněnský, znojemský a hradištský, ostatní kraje, až na těšínský, měly zhruba stejně početná ovčí stáda. Státní úřady odhadly produkci vlny na rok 1798 na pouhých 6374 ct. Tato suma se zdá poněkud nízká, poněvadž se počítalo jen s průměrným výnosem 1 libry na 1 ovci ročně. Ve skutečnosti získali moravští a slezští chovatelé o několik tisíc centnýřů vlny více.²¹ Důkazem pro tato tvrzení jsou statistická čísla z let 1803—1806. Na rozdíl od zpráv za rok 1798, v nichž produkce vlny byla vypočtena podle průměru, ostatně příliš nízkého, statistika z let 1803—1806 zachytila skutečné výnosy podle hlášení krajských úřadů. V těchto letech moravskoslezští pěstitelé získávali ročně okolo 17 000 ct. vlny všech jakostí. Kraje produkovaly toto množství vlny.²²

<i>kraj</i>	<i>rok</i> 1803	<i>rok</i> 1804	<i>rok</i> 1805	<i>rok</i> 1806
	<i>centnýřů</i>			
brněnský	1559	1569	1638	1291
přerovský a olomoucký	8409	8409	8409	8409
znojemský	5082	5082	5082	5082

²⁰ SAB, Míst. sign. 39 č. 2058, zpráva moravsko-slezské státní účtárny, Brno 20. července 1798.

²¹ Tamtéž.

²² Tamtéž, č. 2065. V některých krajích, konkrétně v přerovském a znojemském, je produkce v uvedených letech udána průměrným výnosem.

	<i>rok</i> 1803	<i>rok</i> 1804	<i>rok</i> 1805	<i>rok</i> 1806
<i>kraj</i>				
		<i>centnýřů</i>		
jihlavský	595	576	565	502
hradiřtřský	381	400	407	395
opavský	22	62	62	62
těřinský	486	460	481	477

Také v tomto případě je nutno čísla o výnosech vlny přijímat kriticky. Krajské úřady jen stěží zachytily plně a správně výnos vlny ze stád vrchnostenských, a tím méně z ovcí poddanských. Zdá se, že celkové údaje o produkci vlny v letech 1803—1806 jsou zase příliš nadneseny. Skutečný výnos vlny na Moravě a ve Slezsku na konci 18. a na počátku 19. století bude se vši pravděpodobností vyšší než udávala zpráva z roku 1798, ale nižší než 17 000 ct. ve statistice z let 1803—1806. Na konci 18. století bylo v moravsko-slezském prostoru méně ovcí než v polovině 18. století. Příčinou tohoto poklesu mohly být ovčí nemoci. Produkce vlny se však pravděpodobně o něco zvýřila, to znamená, že se zlepřil výnos, díky péči o tento obor dobytkářství zejména na velkých feudálních majetcích. I když domácí produkce vlny se za půl století, od poloviny 18. století do počátku 19. století, o něco zvýřila, bylo ono zvětření pouze nepatrným zlomkem až neuvěřitelně rychle rostoucí spotřeby této suroviny jak na Moravě, tak ve Slezsku. O množství vlny spotřebované v moravkoslezském vlnářství koncem 18. století a na počátku století 19. nás nejlépe přesevdčí statistická čísla.

SPOTŘEBA VLNY NA MORAVĚ A VE SLEZSKU²³

<i>kraj</i>	<i>rok 1798</i>		<i>rok 1807</i>	
	<i>centnýřů</i>	<i>liber</i>	<i>centnýřů</i>	<i>liber</i>
olomoucký	11 248	21		
brněnský	12 081	40	21 860	
přerovský	32 289	80	59 559	
znojemský	1 141	50	1 752	
jihlavský	28 446	36	36 161	
hradiřtřský	20 756	97	17 540	
opavský	15 596	25	13 961	
těřinský	5 468	—	7 630	
celkem	127 028	49	158 463	

²³ Tamtéž, č. 2065 a 2058, zprávy moravsko-slezské státní účtárny o spotřebě vlny za rok 1798 a 1807.

V polovině 18. století kryla domácí produkce vlny asi čtvrtinu veškeré spotřeby na Moravě. Ve Slezsku bylo vlnářství slabší, takže domácí surovinou mohla být nasycena aspoň třetina spotřeby. Na konci století si moravsko-slezské vlnářství vyžadovalo již čtyřnásobku toho množství, jež stačilo pro Moravu v polovině století. Domácí surovinové zdroje se však do konce století zvýšily v nejlepší případě na dvojnásobek. Nepoměr mezi domácí surovinovou základnou a požadavky vlnářské výroby se v průběhu 2. poloviny 18. století značně zostříly. Vlna z domácích ovcí kryla v nejlepší případě desetinu spotřeby. Co bylo příčinou onoho zhoršení domácí surovinové základny? Výroba vlněných tkanin se díky kapitalistickým výrobním formám značně zvětšila. V zemědělství byly feudální poměry daleko pevnější a výrobní síly se nemohly rozvíjet tím tempem, jako ve výrobě průmyslové. V moravském prostředí je však nutno mít na paměti skutečnost, že vlnářství již dříve bylo velmi silné a chov ovcí nebyl naprosto s to zajistit toto odvětví surovinou z místních zdrojů. Bylo tomu tak v 1. polovině 18. století, kdy moravsko-slezské soukenictví zůstávalo po desetiletí bez podstatnějších kvantitativních změn. Vlna se dovážela i v dřívějších staletích. Rychlý rozmach vlnářství ve 2. pol. 18. století vedl k nadměrnému předběhnutí výroby před domácí surovinovou základnou.

Pro moravské a slezské vlnářství měla velikou přednost blízkost oblastí s přebytkem vlny. V sousedních Uhrách, v Polsku, v Čechách, v Rakousích a v Pruském Slezsku byl chov ovcí a produkce vlny všech jakostí na vysokém stupni. Díky těmto příznivým okolnostem bylo usnadněno zásobování moravsko-slezských vlnářských středisek.

Moravští soukeníci a cajkaři, stejně jako vlnářské manufaktury, byli závislí hlavně na dovozu uherské vlny. Také vlna z Rakous a z Čech se v některých místech zpracovávala. Pro výrobu ve Slezsku byl ještě v 1. polovině 18. století důležitý dovoz vlny ze sousedních oblastí spadajících po roce 1740 pod Pruské Slezsko. Později, ve 2. polovině 18. století, stal se také pro tamní vlnářství životně nutným dovoz vlny uherské a polské.

V největším moravském soukenickém středisku, Jihlavě, zpracovávali soukeničtí mistři ve svých početných dílnách každoročně tisíce centnýřů vlny.²⁴ Pro svá sukna užívali směsi z české a moravské vlny. Největší část, více než ze dvou třetin, to byla vlna z Čech. A tak světoznámá výroba jihlavských suken byla po staletí závislá na dovozu vlny z českých panství. Jihlavský soukenický cech spolu s obchodníky s vlnou a se sukнем nepřipustili ani v průběhu 1. poloviny 18. století, aby se do města vozila ve větších množstvích lacinější uherská vlna. Dokazovali, že uherská vlna se nehodí k výrobě kva-

²⁴ SAB, Gub. I-15-12, zpráva jihlavského magistrátu, Jihlava 31. prosince 1727. Za rok 1727 spotřebovali jihlavští soukeníci okolo 7000 ct. vlny.

litních suken. Jejím užitím by prý jakost výrobků poklesla a poškodilo by se dobré jméno Jihlavy. Dokonce se jihlavský cech a obchodnictvo snažili zabránit soukeníkům z jiných měst, především z jihlavského kraje, zpracovávat uherskou vlnu. Soukeníci, např. z Třebíče, Třeště a z jiných měst, kteří zpracovávali lacinější uherskou vlnu, dodávali na trhy levnější zboží a tak konkurovali jihlavským mistrům a obchodníkům.²⁵ Proto jim měl být znemožněn nákup laciné uherské vlny. Uherskou vlnu zpracovávali však soukeníci na severovýchodní a východní Moravě, zejména v Novém Jičíně, Fulneku, Vizovicích aj. Při dovozu uherské vlny a v některých případech také vlny z Rakous a z Čech se vyskytovaly značné potíže. Soustava cel a mýt ještě v 1. polovině 18. století byla vážnou překážkou při dovozu ze sousedních zemí. Také stát svými výnosy ještě ztěžoval obchod s vlnou. V roce 1725 bylo císařským přípisem zakázáno dovážet na Moravu jakoukoli vlnu s výjimkou vlny z Čech.²⁶ Zákaz byl vydán zřejmě na nátlak jihlavského soukenického cechu, který chtěl tak vyloučit všechny konkurenty, zejména výrobce vojenských suken, nejen na západní Moravě, ale na celé Moravě. Byla tím postižena i tak důležitá střediska, jako Nový Jičín nebo Příbor. Radikální omezení dovozu vlny, k němuž došlo v roce 1725, nemohlo se dlouho udržet. Znamenalo by zkázu pro stovky soukeníků zpracovávajících dováženou uherskou, popř. rakouskou vlnu. Domácí vlna se nehodila na sukna, jaká zhotovovali soukeníci ve Fulneku či Novém Jičíně. Proti tomuto zákazu se zvedla vlna odporu. Již vzápětí, v roce 1726, bylo povoleno dovážet na Moravu vlnu z Rakous. Dovozece byl však povinen opatřit si ke každé zásilce svolení české dvorské kanceláře.²⁷ Někteří moravští feudálové měli statky v Rakousích a odtud posílali vlnu na Moravu a tak se zdá, že to bylo jejich přání, aby se vývoz rakouské vlny uvolnil. Od roku 1728 stačilo k dovozu vlny z Rakous pouhé potvrzení vrchnostenského úřadu toho panství, odkud pocházela.²⁸ V dalších letech se na Moravu dovážela rakouská vlna ve značných množstvích. Např. v roce 1740 zpracovali moravští soukeníci okolo 6 500 ct. této vlny.²⁹

Státní orgány povolily brzy také dovoz uherské vlny. Ukázalo se totiž, že by moravské soukenictví bez uherské vlny upadlo; jihlavská sukna z moravské a české vlny, dražší než z vlny uherské, nemohla na trzích v Uhrách proniknout. Již v roce 1733 vyšlo povolení, že se může uherská vlna dovážet na Moravu a dokonce i do Jihlavy.³⁰

²⁵ Tamtéž, I-15-39. Je tam mnoho zpráv o záležitostech s dovozem uherské vlny.

²⁶ Tamtéž, W-22-2, Vídeň 23. února 1725.

²⁷ Tamtéž, W-22-1a.

²⁸ Tamtéž, W-22-2, císařský přípis z 21. června 1728.

²⁹ Tamtéž, W-22-1a, soupis vlny dovezené z Rakous.

³⁰ Tamtéž, císařský přípis ze 4. prosince 1733. Všichni krajští hejtmani doporučovali dovážet uherskou vlnu.

Při dovozu vlny ze sousedních zemí se platila cla. Zvláště vysoké celní poplatky bylo třeba platit na hranicích moravsko-slovenských. Státní celní politika byla ještě na počátku druhé poloviny 18. století ve vztazích tzv. dědičných zemí k zemím koruny sv. Štěpána i při dovozu surovin krajně nepřívnlivá. V roce 1751 bylo stanoveno clo při dovozu uherské vlny na Moravu a do Slezska vysokou částkou 3 zl. za centnýř.³¹ Tím však byli moravsko-slezští výrobci postiženi natolik, že státní orgány pro ně stanovily výjimku. Soukenickým cechům, manufakturám a někdy také obchodníkům byly poskytovány tzv. volné pasy. Komerční úřady v Brně a v Opavě povolující pasy žádaly, aby jim zájemci oznamovali každoročně své požadavky na množství vlny, jež chtějí dovézt. Pas opravňoval k dovozu určitého množství vlny bez placení cla. Na hranicích se vybírala jen nepatrná částka 3 kr. za centnýř vlny na úhradu úředního výkonu.³² Vlna, dovezená na pasy, musela být použita těmi soukeníky, jimž bylo povolení uděleno. Jestliže dostal pas obchodník s vlnou, směl vlnu prodat či dát ke zpracování jen těm soukeníkům, jež uvedl v žádosti o pas. V opačném případě, prodal-li vlnu někomu jinému, podléhal trestním sankcím. Všichni uživatelé pasů museli podávat přesné soupisy, jak bylo s vlnou naloženo.³³ Údaje o velikosti dovozu vlny na Moravu jsou zachovány teprve ze 2. poloviny 18. století. V roce 1762 z celkové spotřeby vlny, jež byla udávána sumou okolo 24.000 ct., bylo 14 000 ct. dovezeno z Uher. Soukeníci a cajkaři zpracovali téměř všechnu dovezenou uherskou vlnu, totiž 12 334 ct.³⁴ Uhry byly hlavní surovinovou základnou pro moravskoslezské vlnářství zvláště v posledních desetiletích 18. století a ve století následujícím. Podle statistických údajů, dochovaných bohužel jen pro některá léta, dosáhl dovoz uherské vlny na Moravu a do Slezska tohoto objemu:³⁵

<i>rok</i>	<i>centnýřů</i>	<i>liber</i>
1789	34 374	96,5
1790	34 094	89
1791	36 097	98
1802	44 057	91
1803	52 860	66,5
1804	29 313	50,5
1805	32 113	5
1806	42 734	70,75

³¹ Tamtéž, W-22-1b.

³² Tamtéž.

³³ Tamtéž, W-22-17.

³⁴ Tamtéž, W-22-1d, tabulky o dovozu vlny na Moravu za rok 1762.

³⁵ SAB, Míst. sign. 39 č. 2094 a č. 2065, výkazy o dovozu vlny na Moravu a do Slezska.

Celní orgány podchytily jen část vlny převážené přes hranice. Nejistitelné a nikoliv malé množství vlny se dostávalo do moravských a slezských vlnářských středisek bez jakékoliv evidence. Pohraniční celní stanice nebyly tak husté, aby se jim obchodníci a soukeníci nevyhnuli. Nebude přehnané tvrdit, že čísla z dovozu uherské vlny z konce 18. a počátku 19. století zachycují ne více než dvě třetiny skutečného množství této suroviny, každoročně přivážené do moravskoslezské oblasti. Jedním z dokladů pro toto tvrzení je zpráva moravskoslezské úctárny, v níž je odhadován dovoz vlny za rok 1798 na téměř 100 000 centnýřů.³⁶ I když údaje o dovozu uherské vlny jsou nepřesné, lze je přece jen přijímat jako důkaz o ohromných rozměrech, jichž nabyl tento import, zvláště v pokročilém 18. století. Díky uherské vlně byl umožněn rozmach vlnářské výroby, jehož by Morava a Slezsko nebyly dosáhly bez rozsáhlého surovinového zázemí.

Slezští soukeníci a cajkaři zpracovávali tradičně vlnu z blízkého sousedství, z Pruského Slezska a Polska. Trhy na vlnu v Opolí, Nise, Prudníku a Vratislavi byly živě navštěvovány obchodníky z Krnova, Opavy a Bilska, a ti pak zásobovali cechovní mistry ve slezských městech. Před válkami o dědictví rakouské byl přísun vlny do slezských soukenických středisek snadný. Po rozdělení Slezska však nová hranice překážela vztahům mezi oběma rozdělenými částmi. Pruská vláda ztěžovala vývoz surovin do ciziny, zvláště do rakouské monarchie. Po celá léta bylo zakázáno vyvážet vlnu do zahraničí, takže spotřebitelé v Rakouském Slezsku, pokud se jim podařilo získat vlnu z panství ležících v Pruském Slezsku, museli ji převézt tajně přes hranice. Pašování vlny nabylo v l. 1750—1770 na slezském pohraničí značných rozměrů, např. v okolí Krnova a Opavy. Vlnářství v Rakouském Slezsku však skýtalo po dlouhou dobu neutěšený obraz, jak dokazují zprávy ještě ze 60. let. Soukeníci si permanentně stěžovali na naprostý nedostatek vlny. Pokud se jim ji podařilo opatřit, museli platit vysoké ceny za podřadné druhy. I když po skončení sedmileté války pruská vláda povolila vývoz vlny, cla byla tak veliká, že se řemeslníkům nevyplatilo kupovat předraženu surovinu.³⁷ Slezští obchodníci s vlnou, stejně jako majitelé manufaktur, stále častěji dováželi uherskou vlnu nebo jezdili za vlnou na polské trhy, hlavně do Haliče. Rozmach výroby vlněných a polovlněných tkanin, zvláště různých harasů, v průběhu 2. pol. 18. stol. dovolil užívat také méně kvalitních druhů uherské a polské vlny. Slezské vlnářství se tak pozvolna zbavilo závislosti na surovinové základně v Pruském Slezsku, majíc možnost využívat vlnu z oblastí polských a uherských. Dovoz vlny z Pruského Slezska již v polovině 70. let poklesl natolik, že tvořil pouze nevýznamný zlomek celkové spotřeby. V letech 1775

³⁶ Tamtéž, č. 2058.

³⁷ HkA, fasc. 55, zprávy ze slezských měst ze 60. let 18. stol.

až 1800 byl import vlny z Pruského Slezska do Rakouského Slezska tento:³⁸

<i>rok</i>	<i>centnýřů</i>	<i>liber</i>	<i>rok</i>	<i>centnýřů</i>	<i>liber</i>
1775	29	44	1795	852	47
1788	537	37	1796	858	58
1789	653	71	1797	715	78
1790	385	96	1798	902	17
1793	804	95	1799	667	14
1794	764	52	1800	429	76

V poslední čtvrtině století nepřevýšil dovoz vlny z Pruského Slezska tisíc centnýřů ročně, ačkoliv se vlnářství v Rakouském Slezsku značně rozšířilo a spotřeba vlny dosahovala ročně okolo 20 000 centnýřů. Vlny z Pruského Slezska se užívalo jen jako příměsku k vlně uherské a polské, a to při výrobě jemnějších tkanin. Dá se říci, že v posledních desetiletích 18. století se vlnářství v Rakouském Slezsku plně oprástito od závislosti na dovozu z pruské monarchie a bylo s to existovat bez vážnějších poruch i v případě úplného přerušeni dovozu.

V průběhu 18. století, zvláště v posledních desetiletích, nabývala stále většího významu polská vlna pro soukeníky a cajkaře nejen v Rakouském Slezsku, ale také v některých moravských městech, zejména na severovýchodní Moravě. Z polské vlny pracovali tradičně soukeníci v Bílsku, částečně také v Opavě.³⁹ Od poloviny 18. století rakouské státní orgány sledovaly starostlivě vývoj poměrů v řemeslné výrobě v Rakouském Slezsku a hledaly pro ni a také pro vlněné zboží z jiných zemí monarchie odbyt v Polsku. Jižní Polsko lákalo rakouské hospodářské a politické činitele bohatstvím surovin, vlny, kůží, vosku, jež řemeslná a manufakturní výroba v monarchii velmi naléhavě potřebovala. Vlna byla jednou z předních surovin, o niž měli zájem výrobci ve Slezsku a na Moravě. V Haliči byl této suroviny nadbytek.⁴⁰ Územní zisk při prvním dělení Polska pomohl vyřešit zásobovací situaci moravsko-slezského vlnářství. Již v roce 1775 proclily pohraniční úřady 225 ct. haličské vlny prodané do Rakouského Slezska. Nelze pochybovat, že to byl jen zlomek

³⁸ Tamtéž, tabulka o dovozu různých výrobků a surovin do Rakouského Slezska za rok 1775. SAB, Míst. sign. 39 č. 2060, zpráva moravsko-slezské bankální administrace o dovozu vlny za léta 1788–1800; tamtéž č. 2054, tabulka o dovozu vlny z Pruského Slezska za léta 1796–1797.

³⁹ SAB, Gub. W-22-18. V roce 1756 dovezla např. brněnská půjčovní banka 200 ct. polské vlny. O dovozu vlny do Bílska viz H a a s e, c. d., str. 68n.

⁴⁰ O rakouské hospodářské expansi viz můj článek *Těšínské veletrhy v l. 1775–1782*, zvláštní otisk Slezského sborníku, roč. 53, Opava 1956.

skutečného množství haličské vlny, z níž pracovali slezští soukeníci.⁴¹ Také zde se velká množství vlny dovážela podloudně. Vývoz haličské vlny na Moravu a do Slezska bezpochyby dále vzrůstal, neznáme však bohužel konkrétní čísla o jeho objemu. Můžeme však uvádět řadu dokladů o výskytu polské vlny ve významných vlnářských střediscích, např. ve Fulneku nebo Novém Jičíně, Příboře, Opavě a dokonce i v Olomouci.⁴² Vyplývá z nich, že polská vlna, dovážena židovskými obchodníky hlavně z Haliče, spolu s vlnou uherskou dovolovala další šíření vlnářství na Moravě a ve Slezsku.

Ve vlnářských manufakturách se zpravidla zhotovovaly lepší tkaniny, k jejichž výrobě bylo třeba různých druhů jemné vlny. Nezřídka se nehodila ani vlna z Čech, Uher či Polska a manufakturé dováželi vlnu makedonskou, španělskou nebo sicilskou. Ceny jemné vlny byly vysoké, takže ani silné manufaktury si nemohly opatřit větší zásoby a kupovaly od obchodníků, hlavně vídeňských, cizí vlnu po několika centnýřích.⁴³ Dovoz drahé vlny ze vzdálených oblastí nebyl příliš rozsáhlý a ještě koncem 18. století nepřevyšoval několik set centnýřů ročně.⁴⁴

Nedostatek domácí vlny a závislost na dovozu vylučovaly pochopitelně vývoz vlny z moravskoslezského prostředí. Je pravda, že vývoz existoval. Podobně jako u každého jiného zboží, i když ho byl v zemi nedostatek, také malá část vlny se prodávala za hranicemi. Avšak vývoz vlny, zvláště z Moravy, byl aspoň ve 2. polovině 18. století stále omezován. Dokonce ani prodej moravské vlny v sousedních zemích, Čechách a Rakousích, nebyl státními úřady podporován.⁴⁵

Cechovní mistři, soukeníci a cajkaři, měli několik možností, jak si opatřit zásobu vlny. Mohli ji koupit buď u pěstitelů ovcí, na panstvích u patrimoniálních úřadů a u poddaných, nebo na trzích, také u obchodníků s vlnou, a konečně jim vlnu mohl zadat někdo ke zpracování. Při nákupu vlny na venkově bylo

⁴¹ HkA, fasc. 55, tabulka o dovozu různých výrobků a surovin do Rakouského Slezska za rok 1775.

⁴² SAB, Míst. sign. 39 č. 2065, zpráva přerovského krajského úřadu a těšínského krajského úřadu ze 14. srpna 1807.

⁴³ Tamtéž, Kom. kons. T-1763-13. Podle inventáře první brněnské soukenické manufaktury ze 4. října 1770 bylo na skladě za 23 283 zl. 45 kr. španělské a makedonské vlny.

⁴⁴ Tamtéž, Míst. sign. 39 č. 2065, zpráva moravsko-slezské bankální administrace ze 2. července 1807. V l. 1802–1806 bylo dovezeno z ciziny, tj. ze Španělska, Itálie a z Balkánu, pouze několik centnýřů vlny ročně. Tehdy ovšem zuřila na evropském kontinentě válka a spojení s oblastmi, z nichž se tato vlna odebírala, bylo ztíženo.

⁴⁵ Tamtéž. Počátkem 19. stol. byla uspořádána na Moravě a ve Slezsku anketa, již se zúčastnily soukenické cechy a manufaktury. Šlo o zjištění názoru, zda se má ponechat v platnosti volný vývoz vlny, či má-li se zakázat. Většina dotázaných, ať už to byla představenstva cechů či manufakturní podnikatelé, vyslovila se pro úplné omezení vývozu. Celní úřady však dokazovaly, že vývoz vlny z Moravy a ze Slezska je minimální. Podle jejich sdělení nedosáhl v l. 1802–1806, s výjimkou roku 1805, více než 500 ct. ročně.

nejvhodnějším období stříže. Tehdy byla vlna k dostání a pěstitelé ovcí ji prodávali tomu, kdo přišel nejdřív a nejvíce nabídl. Avšak prostředky, jež měli cechovní mistři, aspoň značná část z nich, nebyly nikdy tak utěšené, aby si mohli koupit tolik vlny, kolik potřebovali k práci do příští stříže. Obchod s vlnou také lákal bohaté měšťany a jiné lidi. Obchodníci byli odedávna mezičlánkem mezi majitelem ovcí a spotřebitelem vlny, soukeníkem a cajkařem. Nakupovali ji na venkově obyčejně již před stříží, takže řemeslník, který se nemohl věnovat jen shánění po vlně, přicházel zpravidla již pozdě a v nejlepším případě se mu podařilo koupit méně kvalitní druhy za vyšší ceny. Jen bohatší mistři mohli jezdit na vzdálenější panství, kde nebyla poptávka po vlně tak veliká, ale většina soukeníků byla odkázána na nákup u obchodníků. Někdy, dovezli-li poddaní a vrchnostenská úředníci vlnu na trh ve městě, měli řemeslníci jakousi možnost koupit si ji z první ruky. Soukenické cechy volily ještě jeden, pro členy aspoň částečně výhodnější způsob nákupu. Vysílaly nákupčí, vybrané členy cechu, na panství na Moravě a dokonce do sousedních zemí, aby tam sjednávali smlouvy a kupovali vlnu pro všechny mistry. Peníze na zaplacení se braly z cechovní pokladny. Jakmile zásilky došly, rozebírali si členové cechu vlnu, platíce do cechovní pokladny zpět to, co bylo vzato jako záloha. Společný nákup byl prováděn obvykle ve velkých soukenických ceších v Jihlavě a v Novém Jičíně. Novojičínští nakupovali vlnu na panstvích i na trzích v Uhrách. Jihlavští zástupci jezdili do Uher teprve od sklonku 30. let 18. století. Od té doby počali jihlavští soukeníci zpracovávat také uherskou vlnu.⁴⁶

Obchod s vlnou však ovládali obchodníci. Většina z nich se věnovala jak obchodu s vlnou, tak se sukнем. V některých místech dosáhli obchodníci téměř úplného monopolu a vyřadili cechovní výrobce z nákupu vlny z první ruky. Nezávislost na obchodnících s vlnou si zachovali jen bohatí cechovní mistři a manufakturní podnikatelé, i když také oni se museli nezřídka uchýlovat k nákupu z druhé ruky prostřednictvím obchodnictva. Téměř úplnou nezávislost při nákupu moravské vlny si udržela např. soukenická manufaktura v Brně, zvaná obyčejně manufakturoou Köffillerovou. Uzavírala smlouvy na dodávku vlny s moravskými patrimoniálními úřady. V některých případech si koupila celou produkci vrchnostenských stád.⁴⁷ Manufakturní podnikatelé kupovali prostřednictvím obchodníků zpravidla jen zahraniční vlnu. Někdy však zástupci manufaktur jezdili do Uher a tam na trzích v Rábu, Pešti, Bratislavě nebo na panstvích sjednávali potřebné dodávky.⁴⁸

⁴⁶ SAB, Gub. I-105-36b. Jihlavští zástupci koupili např. v l. 1765 a 1766 po 300 ct. uherské vlny.

⁴⁷ Tamtéž, C-12-10/8, tabulka o spotřebě vlny v Köffillerově manufaktuře v l. 1772–1780. Každoročně se v této manufaktuře zpracovalo okolo 300 ct. moravské vlny. Manufaktura ji odebírala z panství krumlovského, jaroměřického, břeclavského a letovického.

⁴⁸ Tamtéž.

Nejsilnější obchodníci s vlnou působili obyčejně v městech, kde bylo živé vlnářství. Mezi ně je nutno zařadit obchodníky jihlavské. Nebyli početní (v průběhu 18. století nebylo v Jihlavě více než 10 obchodníků) a všichni obchodovali zároveň se sukny. V letech 1726—1729 převzala jejich úlohu soukenická společnost, která monopolně ovládla jihlavský obchod s vlnou i se sukem.⁴⁹ Ve 2. polovině 18. století značnou část obchodního podnikání, tedy také nákup a prodej vlny, provozoval soukenický cech ve své režii, vytvořiv jakýsi druh výrobního družstva. Jihlavští obchodníci s vlnou a rovněž židovští obchodníci z Telče a z Třebíče měli však i ve 2. polovině 18. století značný význam, dodávající vlnu soukeníkům v Jihlavě a ve městech na západní Moravě.⁵⁰ Dalším střediskem, v němž se soustřeďoval obchod s vlnou, byl Nový Jičín. Novojičínské obchodníky vyváželi do Uher sukna a odtamtud dováželi vlnu, kterou prodávali nejen místním soukeníkům, ale i mistrům z několika dalších moravských měst, např. z Příbora, Brušperku a Hranic.⁵¹ Živý obchod s vlnou byl také ve Fulneku, ve Slezsku v Opavě a v Bílsku.⁵² V 50.—60. letech získala vynikající místo v obchodu s vlnou brněnská půjčovní banka. Měla povolení dovážet vlnu z Uher a také z cizích zemí na volné pasy, takže nemusela platit cla. Pasy jí byly vždy ochotně udělovány.⁵³ Nákupčí obchodní banky obstarávali každoročně různé druhy vlny zvláště v Uhrách. V Bělehradě měla banka dokonce svou budovu, v níž byly umístěny sklady pro vlnu a kancelář.⁵⁴ Za 25 let působení, od roku 1750 do r. 1775, dovezla banka na Moravu za 668 100 zl. vlny.⁵⁵

Banka prodávala zpočátku vlnu moravským soukeníkům. Brzy však začala sama podnikat. V její režii pracovali tkalci z několika moravských plátenických cechů, např. z Mohelnice a Moravské Třebové. Banka pro ně dovážela lacinější druhy uherské vlny. Obchod s vlnou, jež provozovala půjčovní banka, plně podporovaly státní orgány. Představitelé moravských komerčních úřadů viděli dobře, že velká většina soukeníků, cajkařů i tkalců nemá dosta-

⁴⁹ Srovn. kapitolu IV.

⁵⁰ V Telči bylo v 18. stol. několik židovských obchodníků s vlnou, jimž se podařilo proniknout do Jihlavy a prodávat tam vlnu. V Třebíči byl ve 2. pol. 18. stol. obchodník jménem Hochhäussel, jenž dodával vlnu soukeníkům v mnoha městech na západní Moravě. SAB, Kom. kons. 1772—H1. Také Gub. I-105-36b.

⁵¹ SAB, Kom. kons. 1772—H1. Významnou obchodní rodinou v Novém Jičíně byli Pagschové, kteří byli dodavateli suken vojenským skladům. HkA, fasc. 55.

⁵² SAO, Král. úřad, 13/54a.

⁵³ HkA, fasc. 61, bilance půjčovní banky z roku 1763. Při každé střížbě nakupovala banka v okolí Bělehradu okolo 600—800 ct. vlny. Byla ve spojení s obchodníky z Rábu, Pešti, Ostřihomí a z jiných měst.

⁵⁴ SAB, W-22-8, zprávy půjčovní banky o obchodě s vlnou.

⁵⁵ HkA, fasc. 61, výkaz půjčovní banky o 25leté činnosti z roku 1775.

tek prostředků k nákupu vlny z první ruky za přijatelnou cenu. Tajností nebylo zadlužení drobných výrobců u obchodníků s vlnou, ani lichvářské úroky, jež lichváři požadovali po dlužnících. Půjčovní banka měla pomoci tím, že prodávala vlnu s nevelkým ziskem a na tříměsíční úvěr. Zato jí stát poskytl veškeré výhody při dovozu. Do roku 1764 plnila banka úkoly tak, jak je státní úřady očekávaly, a moravští soukeníci, cajkaři a tkalci, popř. také jiní řemeslníci, mohli si ze skladů banky koupit vlnu za nesrovnatelně výhodnějších podmínek, než jim dávali obchodníci.⁵⁶ Avšak po roce 1764, kdy se půjčovní banka dostala do rukou jiné společnosti, klesl její význam po této stránce na minimum. Vedení banky nemělo již důvěru ani podporu státu a věnovalo se různým spekulacím s tendencí dosáhnout co největšího zisku. Z původních plánů, s nimiž byla banka zakládána, totiž pomoci řemeslné a manufakturní výrobě poskytováním levného úvěru ať už v hotovosti, či v surovinách, mnoho nezůstalo. Také obchod s vlnou, který banka dále provozovala, ztratil svůj dřívější dosah.

Obchodníci s vlnou byli důležitým faktorem ve vlnářství. Zaujímalí klíčové postavení při zásobování drobných výrobců touto surovinou. Řemeslníci byli nuceni nakupovat vlnu u obchodníků, kteří určovali ceny, popřípadě vymáhali také jiné podmínky. Výrobci se zadlužovali, a chtěli-li splatit dluhy spolu s lichvářskými úroky, museli často obchodníkům své zboží prodávat. Věřitelé však měli všechny možnosti, jak donutit dlužníka k prodeji za nízké ceny. Obchodníci s vlnou zároveň obchodovali se sukny, což jim přinášelo dvojnásobný zisk. Za vlnu požadovali vysoké ceny a dodávali výrobcům často surovinu málo kvalitní. Při odkupu hotových vlněných tkanin nabízeli však ceny nízké, jež zadlužený řemeslník musel přijat, chtěl-li dále vést svou živnost a živit rodinu. Jestliže se cechovní mistr dostal do spárů těchto pijavic, zřídka kdy se mu podařilo zaplatit dluhy a zbavit se nesnesitelného vykořisťování. Obchodníci připoutávali zadluženého výrobce ještě pevněji. Dávali takovému soukenickému mistrovi vlnu ke zpracování a za odvedené zboží mu platili mzdu. Ze samostatného řemeslníka se stal námezdní pracovník, ekonomicky plně závislý na dodavateli vlny a odběrateli hotového zboží — obchodníkovi. Není úkolem této kapitoly věnovat pozornost výrobním vztahům ve vlnářství. Je třeba však konstatovat, že obchod s vlnou tak, jak byl obvyklý v moravskoslezském prostředí, skýtal vhodné podmínky ke vzniku kapitalistických výrobních vztahů v cechovní malovýrobě. Byl taktéž jednou z podmínek působících při změně samostatných řemeslníků v námezdní pracovníky.

⁵⁶ SAB, W-22-18. V roce 1760 prodala banka moravským řemeslníkům 1420 ct. vlny. V roce 1758 koupili soukeníci v Jihlavě 331 ct., v Olomouci 69, Dačicích 32, Velkém Meziříčí 17, Mor. Třebové 160, ve Svitavách 147, Lomnici 97, Brně 63, tkalci v Mohelnici 126 ct. vlny.